

МЕНЕДЖМЕНТ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ
В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ОЗНАК РЕГІОНІВMANAGEMENT OF SPORTS AND HEALTH TOURISM
UNDER THE CONDITIONS OF INCREASING
THE COMPETITIVE FEATURES IN THE REGIONS

УДК 911.2:477.8:338.38

Пономарьова М.С.

к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу, підприємництва і організації виробництва Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

Трегуб К.М.

завідувач кафедри, старший викладач кафедри фізичного виховання

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

Басюк М.М.

старший викладач кафедри фізичного виховання

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

У статті висвітлено сучасну концепцію та підходи до організації спортивно-оздоровчого туризму на курортах країни; обґрунтовано напрями активізації менеджменту розвитку спортивного та лікувально-оздоровчого туризму в санаторно-курортних закладах України. Розкрито особливості видів туризму. Виявлено складники системи менеджменту туристичного комплексу. Обґрунтовано важливість менеджменту спортивно-оздоровчого туризму. Формування здорового способу життя будь-якої людини передбачає створення умов для збільшення потоку туристів, створення конкурентоспроможної розвинутої туристичної інфраструктури шляхом раціонального використання туристичних ресурсів, що сприятиме збільшенню обсягу надходжень до бюджетів усіх рівнів від провадження туристичної діяльності.

Ключові слова: менеджмент, спорт, спортивно-оздоровчий туризм, туристична діяльність, конкуренція.

В статье освещена современная концепция и подходы к организации спортивно-оздоровительного туризма на курортах страны; обоснованы направления активизации менеджмента развития спортивного и лечебно-оздоровительного туризма в санаторно-курортных учреждениях Украины. Раскрыты особенности видов туризма. Выявлены составляющие системы менеджмента туристического комплекса. Обоснована важность менеджмента спортивно-оздоровительного туризма. Формирование здорового образа жизни любого человека предусматривает создание условий для увеличения потока туристов, создание конкурентоспособной развитой туристической инфраструктуры путем рационального использования туристических ресурсов, что будет способствовать увеличению объема поступлений в бюджеты всех уровней от ведения туристической деятельности.

Ключевые слова: менеджмент, спорт, спортивно-оздоровительный туризм, туристическая деятельность, конкуренция.

The article highlights the modern concept and approaches to the organization of sports and health tourism at the resorts of the country; substantiation of directions of activation of management of the development of sports and health-improving tourism in sanatorium and resort establishments of Ukraine. Sports and health tourism is one of the main components of the national system of physical sport and culture, aimed at strengthening health, development of human abilities. We have revealed the features of tourism. We identified the components of the management system of the tourist complex. It is determined that traditional sanatorium resorts cease to be a place for treatment and the rest of the elderly and become multifunctional health centers, designed for a wide range of consumers. The main objectives of the article are: to highlight the modern concept and approaches to the organization of sports and health tourism at the resorts of the country; to substantiate effective directions of activation of management of development of sports and health-improving tourism in sanatorium and resort establishments of Ukraine; the features of the types of tourism are revealed in accordance with the regional features; to establish the main components of the system of management of sports and health tourism. The geography of sanatorium and resort establishments of Ukraine largely corresponds to the territorial-component structure of recreational resources and recreational needs. A significant proportion of ski resorts in the country are subject to international standards, which is a sign of the growth of competitive characteristics. The growth of competitive potential is influenced by the infrastructure of ski resorts, which includes the number of trails, lifts and accommodation facilities. The article substantiates the importance of the management of sports and health tourism as well as the formation of a healthy lifestyle of any person is the most dynamic developing social group, which according to the state target program of tourism development envisages creation of conditions for increasing the flow of tourists, the creation of a competitive development of tourism infrastructure through the rational use of tourist resources, which will help increase the volume of revenues to the budgets of all levels from tourism activities.

Key words: management, sports, sports and health tourism, tourist activity, competition.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку національної економіки країни характеризується пошуком найефективніших важелів та інструментів ведення як спортивної, так і туристичної діяльності. Саме тому управлінська діяльність визначає успіхи організації на внутрішньому і зовнішньому ринках, якість інституційних та структурних змін, здатність до адаптації в умовах жорсткої конкуренції. Насамперед спортивно-оздоровчий туризм є одним із головних складників загальнодержавної системи фізичного спорту та культури, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини шляхом її залучення до участі в спортивних походах різної складності, змаганнях із техніки спортивного туризму, туристичних подорожах тощо. Важливість формування

здорового способу життя будь-якої людини як соціальної групи, що найбільш динамічно розвивається, викликана зростанням і зміною характеру навантажень на організм людини у зв'язку з ускладненням суспільного життя [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість питань менеджменту в умовах конкурентного середовища й конкурентоспроможності присвятили свої праці такі видатні вчені, як: І. Ансофф, Г. Армстронг, Г.Л. Азоев, Ф. Котлер, М. Мескон, Є. Астахова, Л.Г. Агафонова тощо. Серед вітчизняних науковців слід відзначити вчених, які розглядали основні питання лікувально-оздоровчого туризму та його місця у системі туристичної галузі: І.С. Барчукова, В.С. Бовкуна, Л.Б. Журавльову, О.М. Нікелова, С.В. Леонова, В.І. Поляковського, І.В. Котова, Ю.М. Федотова. Проблеми розвитку

спортивно-оздоровчого туризму в Україні висвітлювалися в різні роки такими українськими вченими, як П.О. Масляк, Ю.В. Щур, А.Ю. Дмитрук, М. Гамкала та ін. Основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 р. визначено Указом Президента України від 10 серпня 1999 р. № 973/99. До останнього часу діяла Державна програма розвитку туризму на 2002–2010 рр., де було визначено пріоритетність розвитку в'їзного і внутрішнього туризму й регіональних програм та програм розвитку окремих туристичних центрів. Державна цільова програма розвитку туризму до 2022 рр. [1] передбачає створення умов для збільшення потоку туристів, створення конкурентоспроможної розвинутої туристичної інфраструктури шляхом раціонального використання туристичних ресурсів, що сприятиме збільшенню обсягу надходжень до бюджетів усіх рівнів від провадження туристичної діяльності. Проте питання менеджменту спортивно-оздоровчого туризму в умовах зростання конкурентних ознак регіонів потребує особливої уваги науковців.

Постановка завдання. Спортивно-оздоровчий туризм є невід'ємною ланкою вітчизняної туристичної галузі, що сприяє розвитку та поширенню активних форм відпочинку, а отже, має ще й рекреаційні, пізнавальні, виховні, економічні та інші функції. Саме тому маємо вирішити низку завдань: висвітлити сучасні концепції та підходи до організації спортивного й лікувально-оздоровчого туризму на курортах країни; обґрунтувати напрями активізації розвитку спортивного та лікувально-оздоровчого туризму в санаторно-курортних закладах України; розкрити особливості видів туризму; виявити складники системи світового туристичного комплексу; провести дослідження системи менеджменту спортивно-оздоровчого туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах розвитку ринкових відносин менеджмент активно проникає на українські підприємства. Підприємці зацікавлені у використанні його основних надбань, оскільки це дає змогу досягти стрункої побудови організації, знизити трудомісткість управлінських робіт, оптимізувати апарат управління, посилити управлінський вплив, зосередити зусилля всіх працівників на досягненні поставлених цілей [2]. Одним із найкращих і доступних засобів зміцнення й оздоровлення організму є активний спортивно-оздоровчий туризм. Заняття активними видами туризму, участь у походах, подорожах підвищують витривалість, впевненість у собі. Вплив туризму на людину різноманітний. Активний туризм позитивно впливає на м'язову, серцево-судинну, дихальну системи, суглоби і зв'язки [3]. Під час подолання різних природних й інших перешкод у роботі задіяні всі без винятку групи м'язів. Лікувальний туризм посідає особливе

місце в системі загальносвітових спортивно-туристичних відносин. За показником людино-днів перебування частка у світовому туристичному обороті лікувального туризму становить менше 1%, а в структурі доходів – близько 5%, тобто є найбільш грошомісткою галуззю туризму.

Традиційні санаторні курорти перестають бути місцем лікування і відпочинку осіб старшого віку й стають поліфункціональними оздоровчими центрами, розрахованими на широке коло споживачів.

Сучасний ринок лікувального туризму включає підприємства розміщення, що надають лікувальні послуги (санаторії, курортні клініки, СПА-готелі), туристичні фірми (підприємства-посередники, що продають ці послуги) і самих туристів (відпочивальників). Залежно від цілей діяльності курорти можуть виконувати такі функції: санаторно-лікувальне лікування; медична реабілітація хворих; оздоровчий відпочинок і профілактика захворювань; культурно-лікувальна і дозвіллева рекреація [4]. Санаторії та пансіонати з лікуванням – лікувально-профілактичні заклади, що обладнані ліжками і надають реабілітаційне лікування, головним чином, на основі цілющих властивостей природних чинників. Усі вони спеціалізовані і можуть бути одно- або багатoproфільними. У них ураховуються ліжка, забезпечені необхідним обладнанням, у місяць максимального розгортання. Будинки, пансіонати, бази та інші заклади відпочинку – заклади, що призначені для відпочинку населення, в яких відпочиваючи протягом певного терміну розміщуються і харчуються або тільки розміщуються. Такі заклади можуть діяти протягом цілого року (ціло-річні) або протягом сезону (сезонні). За даними рис. 1, у 2017 р. їх кількість становила 67 од., що на 80% менше, ніж у 1990 р. [4]. Своєю чергою, дитячі заклади оздоровлення та відпочинку – спеціально організовані або пристосовані заклади, призначені для оздоровлення, відпочинку та розвитку дітей, які працювали влітку відповідного року і надавали дітям послуги з оздоровлення та відпочинку. У 2017 р. їх кількість налічувала 9745 од., що на 38% менше, ніж у 1990 р. Такий спад відбувся і за іншими структурними одиницями оздоровчої індустрії. На українському ринку лікувально-оздоровчого туризму за кількістю санаторіїв і пансіонатів із лікуванням першість належить Львівській та Одеській областям, на які припадає половина їх загальної кількості в масштабі держави. Як свідчать статистичні матеріали, географія санаторно-курортних закладів України значною мірою відповідає територіально-компонентній структурі рекреаційних ресурсів і рекреаційних потреб.

При цьому слід акцентувати увагу на двох групах областей: лідери – Одеська, Дніпропетровська, Миколаївська, Запорізька області; аутсайтери – Кіровоградська, Вінницька, Житомирська, Хмельницька, Тернопільська області.

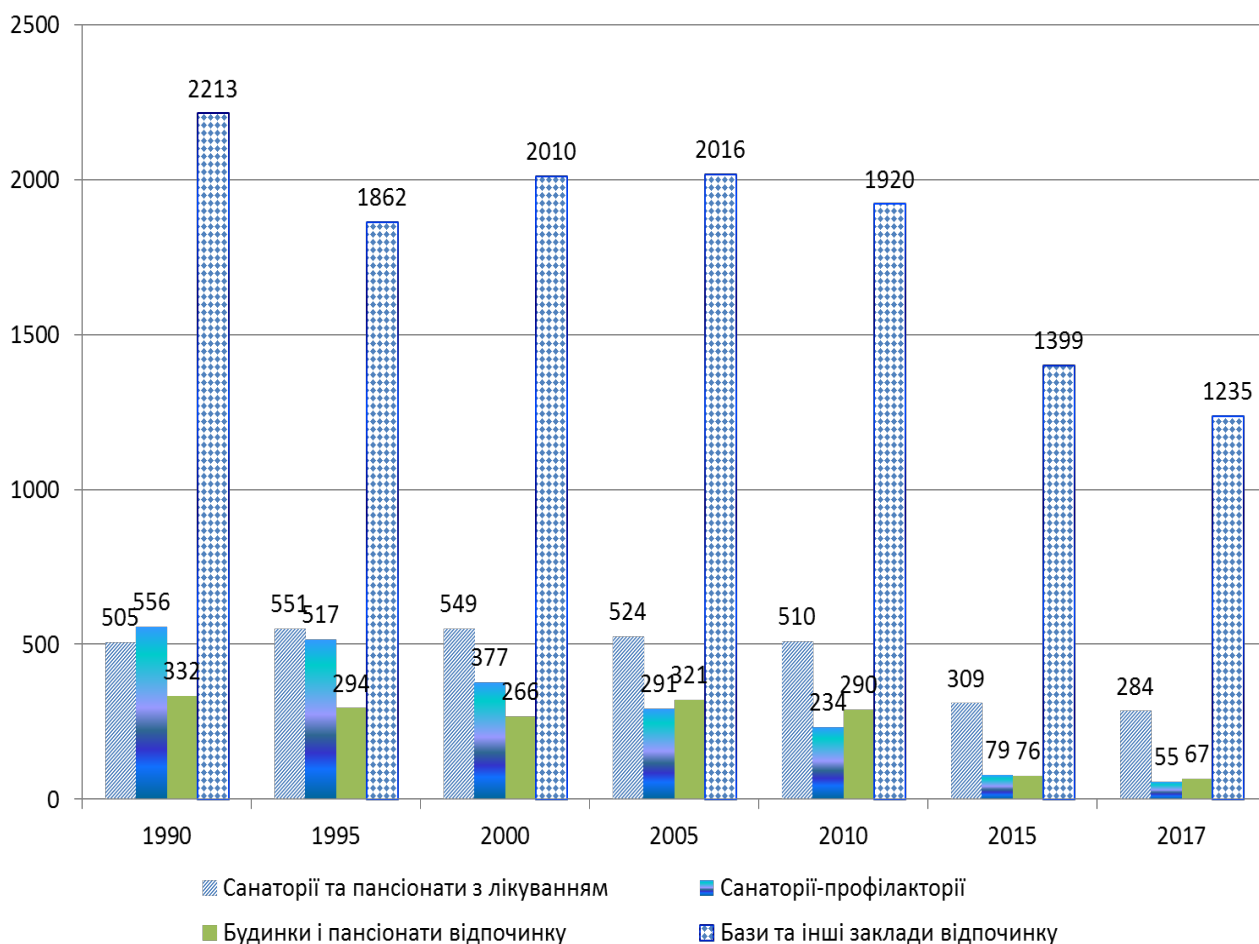

Рис. 1. Кількість санаторно-курортних та оздоровчих закладів в Україні, од.

Спортивно-оздоровчий туризм цілком і повністю залежить від природних особливостей регіону, в якому відпочивають туристи. Природа визначає вибір виду туризму або способу відпочинку. Культурні особливості регіону – це один із важливих чинників, які спонукають людей проводити свій відпочинок у подорожах та духовно збагачують світогляд. Створені для відпочиваючих туристичні готелі, бази відпочинку, різноманітні рекреаційно-туристичні комплекси допомагають проводити час комфортно й цікаво. Звичайно, всі елементи моделі повинні бути пов'язані між собою, доповнювати один одного.

Менеджмент проведення спортпоходів та лікувального відпочинку туристів – це відповідальна та досить складна частина реалізації моделі, яка повинна опиратися на такий важливий складник, як визначення конкурентних ознак регіонів, визначення їх природних особливостей у розвитку спортивно-оздоровчої діяльності. Менеджмент спортивно-оздоровчого туризму має низку функцій:

1) організація та планування перебування у будь-якому закладі охорони здоров'я, курорті залежно від захворювань;

2) проведення та контроль спортивних, оздоровчих процедур, лікування на курортах за індивідуальною програмою;

3) організація екскурсійно-інформаційних заходів: екскурсії (різні за тематикою, засобами пересування та місцем проведення);

4) проведення культурно-видовищних та розважальних заходів;

5) планування спортивно-оздоровчих заходів: заняття різними видами спорту і навчання різним його видам; заняття оздоровчою фізкультурою; масаж і голкотерапія; різноманітні фізіопроцедури; відвідування сауни, лазні чи басейну, фітнес-центру; організація спортивних змагань, рухливих конкурсів та ігор; річкові та морські прогулянки та ін.;

6) проведення соціальних заходів: вечори і зустрічі, форуми і мітинги, відвідування спецоб'єктів промислових підприємств, сільськогосподарських, навчальних та дитячих закладів та інших установ; участь у трудових акціях.

Такий складний багатоступеневий процес, як менеджмент спортивно-оздоровчого туризму, охоплює: маркетингові дослідження; аналіз сегментів ринку і конкурентів; запропонований споживчий попит; місця розташування курорту; кон'юнктуру ринку туристичних послуг; оцінку реальних витрат на розроблення, рекламу і просування спортивно-оздоровчих, туристичних послуг.

Важливим складником є також необхідна туристична інфраструктура – добре обладнані гірськолижні траси, підйомники та маршрути, наявність снігогенеруючого обладнання, пунктів прокату гірськолижного спорядження, а також достатня кількість готелів, туристичних комплексів, інших місць проживання, місць харчування, які з кожним роком поліпшуються на гірськолижних курортах. Карпатський регіон поділяється на дві частини: Прикарпаття і Закарпаття. Прикарпаття – це Львівська, Івано-Франківська і Чернівецька області, а Закарпаття – Закарпатська область. Гірськолижний туризм розвивається у 19 районах областей Карпатського регіону. Найбільша їх кількість зосереджена на території Закарпатської області – вісім, що по Карпатському регіону становить 42%, по чотири гірськолижних району мають Івано-Франківська та Чернівецька області, що в процентному співвідношенні становить 21%, а на території Львівської області розташована найменша кількість гірськолижних районів – три, що становить 16% від території регіону. Найбільш розвинені гірськолижні райони для туристів – це Яремчанський в Івано-Франківській; Рахівський, Міжгірський, Великобerezнянський та Воловецький – у Закарпатській; Сколівський – у Львівській та Вишницький – у Чернівецькій областях, тому що вони розташовані у найвищих ділянках гір та саме в них знаходяться великі добре обладнані гірськолижні курорти. В Україні є достатня кількість гірськолижних курортів, деякі з них обладнані за міжнародними стандартами. Найзначнішими гірськолижними курортами в Івано-Франківській області є Буковель; у Закарпатській – Драгобрат, Пилипець та Красія; у Львівській – Славське та Тисовець; у Чернівецькій – Мигове. Важливим показником є інфраструктура гірськолижних курортів, яка включає кількість трас, підйомників та засобів розміщення.

Не меншою популярним видом спортивно-оздоровчого туризму є пішохідний туризм, який охоплює практично всю територію України. Особливо популярні пішохідні маршрути в Карпатах. Україна має досить густу річкову систему та понад 70 тис. річок, придатних для проведення водних туристських походів як на розбірних, так і на надувних плавзасобах різних класів. З погляду їх використання з метою водного туризму кожна з трьох груп має власну туристично-спортивну складність. Розвиток техніки водного туризму і збільшення його масштабів призвели до освоєння притоків річок країни, які долаються на катамаранах, байдарках, плотах.

Чіткий менеджмент усіх технологічних циклів, високий рівень інформатизації суміжних галузей (банківської, транспортної, готельної, музейної, охоронної) значно знижують функціональні навантаження на засоби інформатизації туризму й разом із тим принципово підвищують ефективність їх використання. Для вибору правильного гармонійного

шляху розвитку спортивно-оздоровчого туризму відповідно до законів, які діють у всьому світі, слід визначити елементи моделі спортивно-оздоровчого туризму. Світова туристична система складається із підсистем, таких як [5]: природні особливості регіону; культурні особливості регіону; спеціально створені об'єкти та структури; система транспортного обслуговування; система харчування та готельного обслуговування; розважально-видовищна сфера; система роздрібної торгівлі; послуги гідів, організація планування та управління; реклама та інформація; організація маркетингу. У країнах ЄС туризм сприяє підвищенню сукупного валового внутрішнього продукту на 8%, економічному зростанню – на 11%, а кількість робочих місць у туристичній індустрії становить близько 12% загальної чисельності. Україна займає одне з провідних місць в Європі за рівнем забезпеченості цінними природними та культурними ресурсами.

Висновки з проведеного дослідження. Останнім часом спортивно-оздоровчий туризм зазнає змін. Традиційні санаторні курорти перестають бути місцем лікування і відпочинку осіб старшого віку й стають поліфункціональними оздоровчими центрами, розрахованими на широке коло споживачів.

Менеджмент спортивно-оздоровчого туризму у санаторно-курортних закладах – спеціалізований процес, спрямований на організацію відпочинку й удосконалення здорового способу життя споживача (відпочивальника) за рахунок оплати конкретних послуг. Найпопулярнішим та найбільш масовим видом спортивно-оздоровчого туризму є гірськолижний. Україна має наявні природні ресурси та передумови для розвитку цього виду туризму. На нашу думку, слід розробити принципово нові підходи до діяльності санаторіїв на основі запозичення досвіду ринкового господарювання міжнародних курортних готелів; найбільш повно задовольняти потреби споживачів (відпочивальників, гостей, туристів, рекреантів) у відпочинку та релаксаційному сервісі під час їх перебування на тому чи іншому курорті, що сприятиме зростанню конкурентних ознак та посиленню конкурентоздатності підприємств країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна програма розвитку туризму та курортів на період до 2022 року. Київ, 2013. 60 с.
2. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Основи менеджменту: підручник. Київ: Академвидав, 2003. 416 с.
3. Дехтяр В.Д. Основи спортивно-оздоровчого туризму. Київ: Науковий світ, 2002. 202 с.
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 05.02.2019).
5. Хуберт К. Холистическая сущность туризма. Теория и практика физической культуры. 2000. № 8. С. 53–54.

6. Організація та методика оздоровчої фізичної культури і рекреаційного туризму : навчальний посібник / О.М. Жданова та ін. Луцьк : Вежа, 2000. 248 с.

7. Щур Ю.В., Дмитрук О.Ю. Спортивно-оздоровчий туризм : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2003. С. 137–138.

8. Масляк П.О. Рекреаційна географія. Київ : Знання, 2008. 343 с.

9. Пономарьова М.С., Басюк М.М., Трегуб К.М. Розвиток сучасного спорту та фізичного виховання як передумова здорового способу життя. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 5. С. 10.
